

Тельна О. А.

Канд. пед. наук, Доцент кафедри корекційної освіти та спеціальної психології
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

М. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Після прийняття Верховною радою України 5 вересня 2017 року оновленого закону про освіту великої актуальності набули питання, пов'язані з організацією інклюзивної освіти в системі загальноосвітніх навчальних установ України та наданням доступу до навчання за місцем проживання дітям із особливими освітніми потребами, більшість яких є особами з інвалідністю.

В українській науковій літературі інклюзивна модель освіти описувалась і детально аналізувалася багатьма дослідниками (А. А. Колупаєвою, Е. А. Данілявічутє, О. В. Мартинчук, Ю. М.Найдою, Т. В. Сак, В. М. Синьовим, Н. З. Софій, О. М. Таранченко, А. Г. Шевцовим та багатьма іншими), в сучасному інформаційному просторі постійно з'являються нові інструктивно-методичні матеріали стосовно практичної організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх установах, однак проблема доступу осіб із інвалідністю до якісних освітніх послуг за місцем проживання залишається надзвичайно актуальною і мало розробленою.

Вітчизняні науковці розуміють освітню інклюзію як процес залучення всіх категорій учнів до єдиного навчально-виховного простору. Західноєвропейські ж і північноамериканські дослідники схильні вважати, що простого перебування різних за здібностями та станом здоров'я дітей ув одному місці недостатньо, й інклюзивною називають таку освіту, коли всі діти навчаються, відпочивають, грають разом, активно спілкуються одне з одним і не звертають уваги на індивідуальні особливості, наприклад, колір шкіри, мову спілкування, релігійну приналежність, інвалідність тощо.

Одними з перших у світі Сполучені Штати Америки прийняли антидискримінаційне законодавство (26 липня 1990 р.), що забороняє будь-яку дискримінацію осіб із інвалідністю та забезпечує право рівного доступу до освіти, працевлаштування, транспорту, відпочинку та сфери послуг усім громадянам. Хоча до Конвенції ООН «Про права людей із інвалідністю», прийнятої в 2006 р. і ратифікованої Україною в 2009 році, США так і не приєдналися, це зовсім не заважає цій державі вважатися дуже інклюзивною та навіть передовою в плані залучення людей із інвалідністю до всіх сфер суспільного життя.

У США інклюзивна освіта означає, що учні з інвалідністю навчаються в тих самих освітніх установах, що і їхні брати, сестри, сусіди; їм надається необхідний супровід для успішного навчання у групі чи класі, що відповідають їхньому віку, протягом усього чи частини навчального дня; в освітній установі створюються такі умови, в яких діти з інвалідністю почувуються потрібними та бажаними членами колективу.

Метою інклюзивної освіти в американському розумінні є підготовка учнів із інвалідністю до повноцінної та продуктивної життєдіяльності в освітній установі та громаді. Це досягається шляхом вироблення в учнів із інвалідністю знань, умінь і навичок, що нададуть їм більшої самостійності й незалежності в житті; забезпечення можливостей спілкування та вільного вибору; надання супроводу в побудові дружніх стосунків із іншими учнями [2, с. 22].

Організація психолого-педагогічного супроводу учнів із інвалідністю в освітніх установах США відбувається у трьох основних сферах: участь у щоденній діяльності та переключення між її видами; вироблення академічних і функціональних компетенцій; організація інтеракції з іншими учнями [1, с. 45].

У загальноосвітніх школах на уроці та в позаурочний час учні зазвичай щоденно виконують низку тих самих дій загального характеру. Наприклад, всі учні збирають матеріал перш, ніж розпочати виконувати завдання, користуються навчальними матеріалами, дотримуються шкільних правил тощо. Крім цього, діти мусять володіти здібностями до переключення між різними

видами діяльності: навчальної, фізичної, рекреаційної тощо. Наприклад, усі учні мусять орієнтуватися в класній кімнаті та шкільних приміщеннях, пересуватися територією освітньої установи, орієнтуватися в інфраструктурі свого району, користуватися ліфтом, їдальнею, туалетом тощо. Шляхом підвищення рівня індивідуальної мобільності учнів із інвалідністю забезпечується їхня участь у загальній діяльності класу та громади, виробляються необхідні для навчання та майбутньої самостійної життєдіяльності вміння та навички.

Вироблення в учнів із інвалідністю академічних компетентностей передбачає передовсім виховання у них конкретних знань, умінь і навичок із загальноосвітніх дисциплін (математики, читання, письма, біології, фізики тощо). Вироблення ж функціональних компетенцій полягає у розвитку в учнів із інвалідністю таких умінь і навичок, які допоможуть їм у щоденному самостійному житті (в ситуаціях спілкування поза класом: самообслуговуванні, організації власного побуту й дозвілля, веденні фінансів, виробленні розпорядку дня тощо). Для одних учнів на першому місці будуть академічні цілі, для інших – функціональні, але в більшості випадків увага зосереджується на обох складових. Найліпше функціональні вміння та навички формувати під час виконання щоденних рутинних процедур. Наприклад, у роздягальні учень практикує навички самостійного одягання та роздягання, у шкільній їдальні, купуючи їжу, вчиться розраховувати свій бюджет [1, с. 78].

Оволодіння вміннями ефективної інтеракції (спілкування та взаємодії) з однолітками та дорослими є критично важливим для учнів із інвалідністю. Вони мусять навчитися правильно звертатися по допомогу, ділитись ідеями, відповідати на запитання і просто брати участь у розмові. Саме через інтеракцію з однокласниками учні з інвалідністю оволодівають уміннями оцінювати ситуацію спілкування й адекватно в ній поводитися. Тільки в результаті інтеракції вони можуть навчитися товаришувати, що є необхідною складовою життя кожної людини. Окрім того, саме у процесі інтеракції з іншими людьми під час виконання щоденних рутинних дій і навчальних

ситуацій учні з інвалідністю отримують можливість самостійного розв'язання проблем і здійснення вибору. Тому, організація спілкування є дуже важливою складовою інклюзивної освіти, і фокус на ній зберігається впродовж усього навчального дня. Та спілкуватись і комунікувати можна по-різному. Наприклад, для учнів із інвалідністю комунікативним актом вважається і показ картинки, що позначає вибір дитиною навчального завдання, і встановлення зорового контакту з кимось із однокласників перед початком уроку, що символізуватиме привітання, і безпосередня участь у груповій або парній роботі шляхом висловлення власної думки [1, с. 78].

Для забезпечення такого суто індивідуалізованого підходу в освітній інклюзії у США на кожну дитину з інвалідністю щороку виділяються кошти, що мають повністю покрити витрати на її навчання. Мається на увазі облаштування пандусів, ліфтів, доступних туалетів, спортзалу, басейну, їдальні, встановлення адаптованих меблів і спеціального освітлення, придбання додаткового обладнання (збільшувальних пристроїв, мінідрукерні шрифтом Брайля, акустичних пристроїв тощо). Кожен навчальний заклад, де навчається хоч одна дитина з емоційними чи поведінковими розладами або порушеннями аутистичного спектру, мусить мати спеціальну кімнату, обладнану всім необхідним для релаксації та відпочинку таких учнів. На кожних двох дітей із інвалідністю виділяється по 1-му спеціальному педагогу, котрий супроводжує своїх підопічних упродовж усього навчального дня. Без цього школа інклюзивною не вважається.

Ці норми є обов'язковими до виконання, і їх недотримання карається законом. Окрім того, гроші «ходять» за дитиною й уся спеціалізована техніка та підручники придбаються для кожного учня окремо, виходячи з його індивідуальних потреб і можливостей. Тож, виходить, що фінансування справжньої інклюзії є дуже дорогим задоволенням, і, до речі, далеко не всі загальноосвітні школи США можуть його собі дозволити.

Проте, будучи високо розвиненою й економічно стабільною державою, США не бажають відмовлятися від спецшкіл для дітей із інвалідністю,

реабілітаційних центрів і центрів денного перебування. Американська система освіти ґрунтується на принципі надання вибору та створення варіативних можливостей розвитку особистості. Тому в цій країні освітня інклюзія аж ні як не передбачає закриття спецшкіл, що, на нашу думку, є цілком правильним підходом, адже велика кількість дітей зі складними порушеннями, котрі на початку життя потребують стороннього догляду та спеціалізованої допомоги, в умовах інклюзивної школи не можуть розкрити свого потенціалу, розвинути таланти, досягти хоч якихось успіхів.

Отже, підсумовуючи викладене, можемо зробити висновок, що інклюзивна модель освіти, використовувана у США, передбачає передовсім варіативність освітніх послуг, що їх родини обирають самостійно та виходячи з індивідуальних особливостей і потреб дитини, а також суто індивідуалізований підхід в організації навчально-виховного процесу, коли кожен учень із особливими освітніми потребами забезпечується всіма необхідними йому видами архітектурних, технічних, психолого-педагогічних пристосувань, які зроблять його перебування в освітній установі комфортним і максимально корисним для особистісного розвитку та підготовки до майбутньої самостійної життєдіяльності. Такий підхід до надання освітніх послуг є дуже виваженим, дорогим (з економічної точки зору) та не передбачає закриття спеціальних навчальних закладів для дітей із інвалідністю, система яких успішно функціонує в Україні, як і в усьому світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ghere G., J. York-Barr, and J. Sommerness (2002) *Supporting Students with Disabilities in Inclusive Schools: A Curriculum for Job-Embedded Paraprofessional*. Institute on Community Integration and Department of Educational Policy and Administration. Minneapolis. UMN. 104 p.
2. Rainforth, B. & York-Barr, J. (1997) *Collaborative teams for students with severe disabilities: Integrating therapy and educational services*. Baltimore: Paul H. Brookes. 329 p.